

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НАМАНГАН МУҲАНДИСЛИК-ПЕДАГОГИКА
ИНСТИТУТИ

«МОЛИЯ ВА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ» КАФЕДРАСИ

«Бюджет ва бюджет тузилиши»

фанидан курс ишларини ёзиш учун

УСЛУБИЙ КЎРСАТМА

кундузги ва (3 йиллик махсус сиртқи)

5140900-касб таълими (Молия)

йўналишига оид бакалавриат талабалар учун

Наманган 2005 йил

Назарияси билан амалиётни яқинлаштириш, бу юқори малакали иқтисодчилар ўқув жараёнини янгилашнинг сифат кўрсаткичини оширишнинг асосий омилларидан биридир.

Ушбу услубий кўрсатма «Молия» фани тайёрланган бўлиб, у Наманган муҳандислик-педагогика институтининг сиртқи талабаларига мўлжалланган.

Муаллифлар:

Иқтисод фанлари номзоди,
доцент А.Юлдашев,
Кат.ўқитувчи Х.Каримов

Такризчилар:

Иқтисод фанлари номзоди,
доц.И.Сирожиддинов

Молия ва бухгалтерия хисоби кафедрасининг 2005 йил 4-сентябрдаги 2-сонли йигилишида муҳокама килинган ва ўқув жараёнида фойдаланиш учун тавсия этилган.

Наманган муҳандислик-педагогика институти кичик босмахонасида чоп этилди. Адади 40 нусха.

I. Умумий услубий кўрсатмалар

Бозор иқтисодиёти шароитида молия жамиятнинг ижтимоий ва иқтисодий ривожланишига сезиларли таъсирини кўрсатди. Бюджет тизими орқали умумдавлат марказлашган пул фондлари шаклланади ва улардан мақсадга мувофиқ фойдаланилади. Бюджет ва бюджетдан ташқари марказлашган фондлардан, маблағлар нафақат кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш ва ижтимоий-маданий тадбирларга йўналтирилади, балки кам даромадли аҳолини, даромад манбаи чегараланган хизматчиларни ижтимоий ҳимоя қилишга, мамлакатни мудофаа қудратини мустаҳкамлашга ва бошқа умумжамят тадбирларни молиялаштиришда фойдаланилади.

Республикаимизда тармоқлар иқтисодиётини бозор ҳўжалигига босқичма-босқич ўтилиши, молия механизмида ҳам туб ўзгаришларнинг бўлишини талаб қилмоқда. Жумладан, молия фанининг предмети ҳисобланган молия муносабатларида инқилобий қайта қуриш содир бўлди, яъни давлат билан ҳуқуқий шахслар ўртасидаги, турли хил муносабатлар: тўловлар, ажратмалар ўрнига, бозор иқтисодиётининг талаби бўлган солиқ муносабатлари жорий қилинди. Бу ислохатлар давлат ихтиёридаги марказлашган ва ҳуқуқий шахсларнинг марказлашмаган фондларини шаклланиши ва фойдаланишига сезиларли равишда ўзгартиришлар фойдаланишга сезиларли равишда ўзгартиришлар киритди.

Иқтисодиётни бозор ҳўжалиги асосида юритилиши, турли хил мулк шакллариининг пайдо бўлишига имконият яратди. Давлат, ширкат мулки билан бир қаторда шиссадорлик, хусусий ва аралаш мулк шаклида фаолият кўрсатаётган ҳўжалик субъектлари ҳам вужудга кела бошлади. Демак, мулк шакллариининг турли хиллиги ҳўжалик субъектларини фаолиятини молия ресурслари билан таъминлаш манбаларини ҳам турлича бўлишини талаб этади. Режали иқтисодиёт шароитида ҳўжаликларнинг асосий молия ресурсларини шаклланиш манбаи бўлиб, давлат бюджетининг маблағлари ҳисобланади. Корхоналарнинг ўз ва банк муассасаларининг ресурслари сезиларсиз эди. Иқтисодий ривожланган мамлакатлар тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, бозор иқтисодиёти шароитида ҳўжаликларини молия ресурсларининг асосий шаклланиши манбаи бўлиб, уларнинг ўз ресурслари молия бозоридан жалб қилинадиган маблағлар ва қарзага олинган ресурслар ҳисобланади. Бюджет маблағларининг салмоғи эса, аксинчяа, жуда сезиларсиз бўлади.

Ҳозирги даврнинг рифожланиш талаби молиявий ресурсларнинг шаклланиши билан бир қаторда, улардан самарали фойдаланишни ҳам қаттиқ талаб қилмоқда. Ҳўжалик субъектлари ихтиёридаги молиявий ресурслари ишлаб чиқаришгаинвестициялаштирилса (интенсив) ижтимоий-маданий тадбирларга йўналтирилса, ишчи ва хизматчиларни моддий рағбатлантиришга сарфланса ва бошқа ижтимоий харажатларини моддий таъминланса, қўйилган талабларнинг вақтида бажарилишини таъминланади.

Бозор иқтисодиётини яна бир хусусиятли томони шундаки, мамлакатда аралаш иқтисодни ривожланишга имкон яратилади. Хорижий мамлакатлар

субъектларининг молия ресурсларини иқтисодиётга кириб келиши, мамлакат молия тизимини, шу билан бир қаторда, молия механизмини ўзгаришига, рифожланишига ҳам олиб келади.

Юқорида зикр этилган, молия тизими ва механизмидаги туб ўзгаришларни халқ хўжалигига тадбиқ қилиб, кўзланган иқтисодий ва ижтимоий самарага эришиш учун, албатта биринчидан, молиянинг назарий вазибалари чуқур ўрганилиши, иккинчидан, улар амалиётида синов қўрилиши зарур.

«Бюджет ва бюджет тузилиши» фанидан ёзилаётган курс иши назарий хусусият эга. Бундан, талаба ҳаракатдаги конун материалларига ва иқтисодий адабиётларга таяниб, мустақил мавзунинг моҳияти ва мазмунини очиб беришда ўз билимини кўрсатади. Махсус адабиётлардан оқилна фойдаланиши, талабага қўйиладиган баҳо мезонини оширишга хизмат қилади.

Курс ишини ёзишнинг мажбурий шарти бўлиб, айтилган хулосаларни асослаб беришдир. Ҳозирги шароитда олий ўқув юртлари учун чиқарилган ўқув қўлланмаларида, олимлар томонидан молиянинг моҳиятига, функцияларига, тизимига турлича ёндошишлар мавжуд. Талабалар учун ҳар қандай илмий ғояни талқин қилиш ҳуқуқи берилган. Аммо, талабани айтилган нуқтаи назари далиллар билан асослаб берилиши шарт.

Мустақил шуғулланаётган талабаларга кафедра мудирининг рухсати билан ушбу услубий кўрсатмага киритилган курс иши мавзуларидан ташқари бошқа мавзу берилиши мумкин.

Талабалар айрим қизиқарли ва аҳамиятли курс ишларини, шу мавзуларга таълуқли бўлган семинар дасрларида, кафедра мудирининг рухсатидан сўнг, дарс пайтида ҳимоя қилиш имкониятига эга. Қолган курс ишлари тасдиқланган график бўйича ҳимояга қўйилади.

Курс ишини асосий баҳолаш мезони бўлиб, кўрсатилган адабиётлардан тўлиқ фойдаланиш шисобланади. Ушбу услубий кўрсатманинг охирида «Бюджет ва бюджет тузилиши» курси бўйича асосий ва ёрдамчи адабиётлар рўйхати кўрсатилади.

Талабаларнинг курс иши мавзуларини танлаш ихтиёрийдир. Бир хил мавзудаги курс ишини икки талаба олиши рағбатлантирилмайди. Лекин, курс ишига раҳбарлик қилаётган ўқитувчилар ва кафедра мудирининг розилигига биноан, икки талабанинг бир мавзуда курс ишини ёзишига ва ҳимоя қилишига рухсат берилиши мумкин.

II. Курс ишини ёзиш жараёнига қўйиладиган талаблар.

1. «Бюджет ва бюджет тузилиши» фанидан курс ишини ёзишни талабалар танлаган мавзуга бағишланган махсус ва ёрдамчи адабиётлар билан танишишдан бошлаши керак. Бунда талаба танлаган мавзунини илмий таҳлил қилиб ва мантиқан асослаб, курс ишида режалаштирилган саволларни мазмунини тўлиқроқ очиб бериш лозим. Масалан, агар курс иши «Молия тизимини таркибий соҳалари» мавзусида бўлса, унда талаба нафақат молия тизимини, балки соҳалари бўйича ҳар хил илмий қарашларни мавжудлигини таҳлил қилиши керак. Талаб шундаки, талаба ҳар бир соҳа ва ундаги

бўғинларга кенг ҳолатда тавсиф бериши ҳам лозим. Суғурта соҳасининг алоҳидалигини аниқлаб бериб, уни давлат молияси соҳасини таркибий қисми эмаслигини ва аксини кўрсата бериши лозим ва шунга ўхшашлар.

2. Курс ишини тузилиш, кўриладиган саволлар тартиби курс ишига раҳбарлик қилаётган ўқитувчининг розилиги билан амалга оширилади.

Курс ишини варақлар сони чегарланмайди, бироқ 35 бетдан ошмаса, мақсадга мувофиқ бўлади.

Ишнинг ёзилиши жараёнида, иш режаси, кириш, ишнинг мазмуни, қисқача хулоса ва фойланилган адабиётлар берилиши лозим.

3. Титул варағи қуйидаги кўринишда расмийлаштирилади. (1-иловага қаранг)

4. Курс ишини кафедрага топшириш белгиланган муддатдан кечикса, у фақат кафедра мудирининг рухсати билан қабул қилинади.

5. Курс ишларини ҳимоя қилиш, кафедра мудирини томонидан тайинланган хайъат аъзолари олдида амалга оширилади.

6. Талабанинг танланга курс иши, унинг кейинги диплом иши учун ҳам асосий материал бўлиб хизмат қилиши мумкин.

III. Курс ишининг мавзулари.

1. Давлат бюджети –асосий молиявий режа
2. Давлат бюджетининг функциялари ва уларнинг ҳозирги замон хусусиятлари
3. Давлат бюджети ва давлатнинг молиявий сиёсати
4. Бозор иқтисодиёти шароитида давлат бюджети
5. Давлат бюджети даромадлари тизими
6. Давлат бюджети харажатлари тизими
7. Давлат бюджети такчиллиги ва уни бошқариш
8. Ўзбекистон Республикаси бюджет тизими
9. бюджет таснифини моҳияти ва ҳозирги замон хусусиятлари
10. Маҳаллий бюджетларнинг бюджет ҳуқуқлари ва мажбуриятлари
11. Бюджет тизими бугимлари уртасида даромад ва харажатларни тақсимлаш
12. Бюджет тизимини бошқариш муаммолари
13. Давлат бюджетининг иқтисодиёт тармоқларини молиялаштириш харажатлари.
14. Давлат бюджетининг ободончилик харажатлари.
15. Уй-жой коммунал хужалиги харажатларини молиялаштириш.
16. Давлат бюджетининг ижтимоий-маданий тадбир харажатлари ва уларни молиялаштириш хусусиятлари.
17. Халқ таълими харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
18. Мактаб харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
19. Коллеж харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
20. Лицей харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.

21. Олий укув юртлари харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
22. Мактабдан ташкари муассасалар харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
23. Давлат бюджетининг маданият харажатлари
24. Маданий оқартув ташкилотлари харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
25. Соғлиқни сақлаш муассасалари харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
26. Касалхона харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
27. Поликлиника харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
28. Бюджетнинг спорт ва жисмоний тарбия харажатлари
29. Бюджетнинг аҳолини ижтимоий ҳимоя харажатлари.
30. Хокимият органлари харажатларини режалаштириш.
31. Ўзбекистон Республикаси бюджетни режалаштириш
32. Таълим тизимини харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
33. Соғлиқни сақлаш тизимини харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
34. Мактабгача таърибия муассасалари харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
35. Мактабдан ташкари муассасалар харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
36. Бюджетнинг бажарилиши.
37. Бюджетнинг бажарилиши жараёнида молия булимларини назорат қилиш
38. Молия вазирлигидаги булимларнинг вазифалари
39. Маҳаллий молия булимларининг вазифалари
40. маҳаллий бюджетларнинг даромад ва харажатларини тартибга солиш
41. Бюджет харажатларини молиялаштиришда солиқларни урни ва аҳамияти
42. Маҳаллий бюджет даромадларини шакллантиришда маҳаллий солиқ ва йиғимларни урни
43. Маҳаллий бюджет харажатлари
44. Атроф муҳитни ҳимоялашда молиявий муаммолар
45. Бюджетнинг бошқарув харажатларини режалаштириш ва молиялаштириш.
46. Бозор иқтисодиёти шароитида бюджетдан ташқари жамғармалар аҳамияти
47. Ўзбекистонда бюджет ва бюджет муносабатларини ривожланиши тарихи
48. Ўзбекистон Республикасида Давлат бюджетининг ташқи иқтисодий фаолияти бўйича даромадлар ва харажатлар
49. Давлат бюджетининг моҳияти ва аҳамияти

Асосий адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. –Тошкент: Ўзбекистон. 1992
2. Ўзбекистон Республикасининг «Қорхона тўғрисида» ги қонун. – Тошкент: Ўзбекистон. 1992.
3. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси - Тошкент: Ўзбекистон. 1997.
4. Ўзбекистон Республикасининг «Банкротлик тўғрисида» ги қонуни.- Тошкент: Ўзбекистон. 1998
5. Каримов И.А. Ўзбекистон иқтисодий ислохатларни чуқурлаштириш йўлида. - Тошкент: Ўзбекистон. 1995.
6. Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. .- Тошкент: Ўзбекистон. 1998
7. Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. .- Тошкент: Ўзбекистон. 1996
8. Маликов Т.С. Олимжонов О. Молиявий менежмент. .- Тошкент: Академия . 2000.
9. Стоянов Е.С.Финансовый менежмент. –Москва: Перспектива. 1995.
10. Балабанов.И.Т. Основные финансового менежмента. Как управлять капиталом?-Москва: Финансы и статистика. 1995.
11. Павлова Л.Н. Финансовый менежмент (Управление денежным оборотом предприятия).-Москва: Банки и биржи. 1996.
12. Чжен. В.А. Хусусийлаштириш асослари. –Тошкент: Иқтисод ва ҳуқуқ дунёси,1996.
13. Чжен. В.А., Низомов Ф.Ш. ва бошқалар. Пул ва молия бозори. Тошкент. 1996 .
14. Беганов В.С., Абдуллаев Ш.Х. ва бошқалар. Молия сиёсати, солиқлар ва солиқ солиш. Тошкент. 1998.
15. Лабанова Е.Н., Лимитовский М.А. Финансовый менеджер. –Москва: Школа финансового менежмента. 2000.
16. Сомеонов Н.Ф., Баранникова Н.П. и другие. Финансовый менежмент. Москва, Финин, 2000
17. Радионова В.М. Финансы. Москва «Финансы статистика». 1995

Қўшимча адабиётлар.

1. Федотова М.А. Финансы предпринимательства. М., «Финансы стаистика». 1995.
2. Финансовое планирование деятельности малых предприятий. США, Москва, крокурс Интернейшнл, 1991.
3. Алексеева М.Ю Рынок ценных бумаг. Москва, «Финансы статистика». 1992.